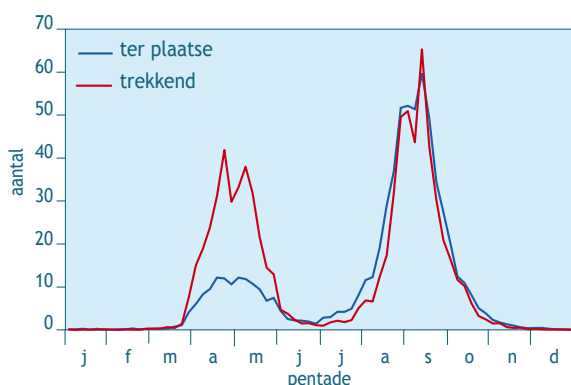

Visarenden op doorreis

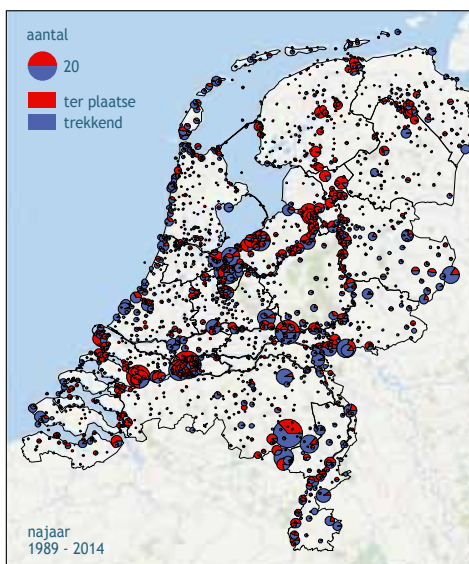
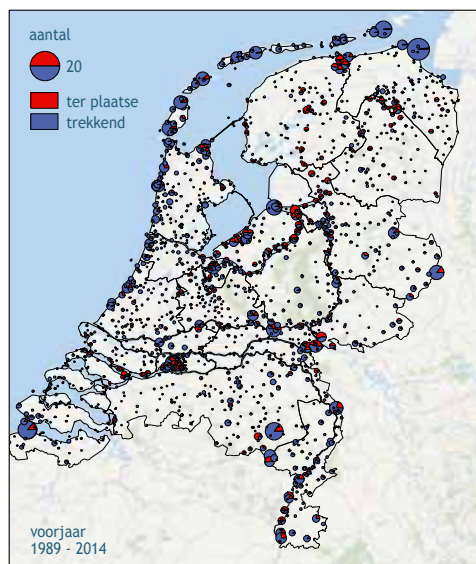
Het zien van een Visarend is altijd genieten, of de vogel nu soepel overtrekt of op spectaculaire wijze een vis uit het water pakt.

Voor onderstaand overzicht zijn waarnemingen gebruikt afkomstig uit het Bijzondere Soorten Project (BSP) van Sovon en uit de omvangrijke databases van Trektellen.nl en Waarneming.nl. In totaal leverde dit 50.800 waarnemingen op, van het eerst bekende geval in Nederland (21 september 1839) tot en met een exemplaar op 14 december 2014. Dubbele waarnemingen zijn zo goed mogelijk uit de gecombineerde database gefilterd, waarna 35.700 records overbleven.

Figuur 1. Visarend. Seizoenspatroon in 1989-2014, waarbij onderscheid is gemaakt tussen pleisterende en trekkende vogels per pentade (vijfdaagse periode).

Figuur 2. Visarend. Verspreiding in 1989-14, waarbij onderscheid is gemaakt tussen pleisteraars en trekkers in het voorjaar en het najaar.

Van Scandinavië naar West-Afrika

De Visarend kan op ieder continent worden gezien, behalve in Antarctica. De (groeiende) wereldpopulatie wordt geschat op 500.000 adulte vogels (www.birdlife.org).

Visarenden die in het najaar ons land aandoen, zijn op weg naar de wintergebieden die vooral in West-Afrika ten zuiden van de Sahara liggen. 'Onze' Visarenden zijn grotendeels afkomstig uit Zweden, waar de populatie na de jaren zestig uit een dal klom en sinds de eeuwwisseling stabiel is rond 4100 broedparen. Daarnaast passeren exemplaren uit bijv. Finland (2013: bijna 1200 paren) en Noorwegen (ca. 200 paren in jaren negentig). De (Oost-)Duitse broedpopulatie groeit eveneens en omvat nu 550 paren.

Seizoenspatroon en verspreiding

Visarenden worden vooral gezien in april-mei (15 resp. 14% van de waarnemingen) en augustus-september (19 resp. 35%), met een uitloop naar oktober (7%) (figuur 1). De voorjaarstrek duurt zo'n 50 dagen (periode vanaf het moment dat 10% van de vogels is gepasseerd tot 90% voorbij is), de najaarstrek vrijwel even lang (48 dagen). Pleisterende Visarenden worden vooral in het najaar gezien (figuur 2), wanneer de vogels minder haast heb-

ben en soms geruime tijd rond een locatie blijven hangen. Concentraties van pleisterende vogels (rode stippen) in het voorjaar zijn zichtbaar in de Biesbosch, Randmeren, Zuidlaardermeergebied en het Lauwersmeer. Trekkende voorjaars-Visarenden worden in het hele land gezien met nadruk op de kust (incl. Waddeneilanden) en de rivieren. Enkele 'stuw'-trektelposten vallen op (Breskens, Ketelbrug, Eemshaven), maar ook frequent bezette trektelposten ver in het binnenland zijn op de kaart terug te vinden (Loozerheide bij Weert, Strabrechtse Heide, De Hamert, Oelemars bij Losser).

In het najaar zijn deze binnenland-trektelposten opnieuw terug te vinden en zijn mooie 'linten' zichtbaar langs de rivieren (IJssel-Gelderse Poort-Maas) doordat Visarenden tijdens de trek soms enige tijd zo'n rivier volgen. Pleisteraars zijn opnieuw in de reeds genoemde waterrijke gebieden te vinden, maar soms ook bij veel kleinere wateren zoals vijvers.

Adulte vogels trekken in het najaar gemiddeld eerder door dan juveniele (eerste kalenderjaar) vogels. De mediane datum voor adulten is 3 september (n=1678), voor juvenielen 13 september (n=987).

Trend

Vanwege gebrek aan standaardisatie zijn losse meldingen weinig geschikt om de aantalsontwikkeling te bepalen. Het is bijvoorbeeld lastig onderscheid te maken tussen een toename van het aantal vogels en een toename van het aantal waarnemers (incl. het aandeel waarnemingen dat in een database terecht komt, denk aan komst Waarneming.nl). Bij sommige soorten kan ook de bereidheid om waarnemingen in te voeren een rol spelen; als een soort 'te algemeen' is, worden waarnemingen minder doorgegeven. Dit zal echter niet het geval zijn bij de Visarend.

Berekeningen die hiervoor proberen te corrigeren, en ook uurgemiddelden uit Trektellen.nl, laten sinds het begin van de jaren negentig een verdubbeling van het

Visarend (juveniel), 18 oktober 2014,
trektelepost De Horde, Lopik.
Foto: Arjan Boele

Een uitzonderlijk weekend

Trek van Visarenden in september is normaal, wat er in het weekend van 13-14 september 2008 gebeurde was echter bijzonder. Tellers op trekteleposten werden verrast door de ene na de andere Visarend, naast geweldige aantallen Wespendien en Bruine Kiekendieven. De vogels bereikten gepiekt ons land (en Vlaanderen) doordat regenfronten boven West-Europa in eerste instantie roofvogeltrek dagenlang ophielden, en daarna, met een noordoostenwind, pal boven de Lage Landen loodsten (Desmet & Faveyts 2009, *Natuur.oriolus* 75(3): 73-78). Deze 'trechter' zorgde op 13 september voor records op drie telposten die min of meer in het verlengde van elkaar liggen van NO naar ZW, op steeds ruim 30 km afstand van elkaar:

Tafelbergheide, Huizen NH (16, plus 3 op de 14e), De Horde, Lopik Ut (14, plus 7) en Dordtse Biesbosch ZH (geen telling op de 13e, 12 ex. op de 14e). Andere trekteleposten deelden in de vreugde en ook buiten de telposten werden Visarenden volop opgemerkt (14 ex. over De Petten NH op de 14e). Ter vergelijking, tot het najaar van 2008 stond het 'Trekellen-dagrecord' op 6 vogels in het najaar. De bijzondere golf roofvogels bereikte op de 13e ook al Vlaanderen, met records op telposten ten zuiden en zuidoosten van Antwerpen (19 Wintam, 14 Kruiboekse polder, 10 Anderstad).

In het voorjaar liggen de maxima iets lager maar mogen ze er ook wezen: de noordpunt van Texel (9 op 7 mei 2011), Strabrechtse Heide (8 op 6 April 2002) en Breskens (7 op zowel 2 mei 1993 als 1 mei 2008).

aantal Visarenden zien. Deze groei weer spiegelt ten dele de groeiende broedpopulatie in de herkomstgebieden.

Vroeger in het voor- en najaar?

Er zijn aanwijzingen dat de najaarstrek vervroegd is (tabel 1). Tot begin jaren negentig lag de mediane datum voor pleisterende vogels rond 11-14 september en voor trekende vogels rond 13-15 september. Vanaf 2003 is dat rond 7 september resp. 7-11 september. De data waarop 10% en 90% van de vogels is gepasseerd, laten een vergelijkbaar patroon zien.

In het voorjaar verschijnen pleisterende vogels rond dezelfde datum als voorheen (mediaan rond 1 mei) maar actief trekende worden wat eerder gemeld (was rond 3-6 mei, nu 25-28 april). Ook wanneer we alleen de data van Trektellen.nl gebruiken, komt een geleidelijke vervroeging van de mediane datum naar voren in 1993-2014 (voorjaar ongeveer 12 dagen, najaar 10 dagen).

Winter- en zomerwaarnemingen

Meldingen van Visarenden in de winter betreffen niet zelden licht gekleurde Buiszeters. Goed gedocumenteerde winterwaarnemingen zijn uitzonderlijk en de meeste wintervogels zullen 'achterblijvers' zijn in december, waarvan maar een handjevol gefotografeerd is (minimaal 3 deze eeuw, waarbij een exemplaar dat tot en met 5 december 2014 pleisterde bij 's-Gravenzande ZH). Visarenden in januari en februari zijn zeer zeldzaam en voor zover bekend nog nooit gefotografeerd.

De soort staat al lange tijd hoog op de 'voorspellijstjes' van nieuwe Nederlandse

broedvogels. Overzomerende vogels komen met enige regelmaat voor, met soms ook baltsende 'verdachte' paartjes en prooioverdracht. In het broedseizoen van 2014 bouwde een paar in juni-juli in de Brabantse Biesbosch twee nesten in hoogspanningsmasten, maar er werden geen eieren gelegd. Eerder in het broedseizoen (april) was er ook en al een Visarend met een tak in zijn poten gezien op Tiengemeten. Gaat het er binnenkort van komen?

> sovon.nl/bsp

● Arjan Boele & Erik van Winden

Tabel 1. Visarend. Mediane datum (dag waarop de helft van het aantal vogels in een seizoen is waargenomen) in voor- en najaar, gescheiden naar pleisterende en overtrekkende vogels. Tussen haakjes betreft mediane data die gebaseerd zijn op relatief weinig vogels (<200).

	1959-78	1979-88	1989-93	1994-98	99-02	2003-06	2007-10	2011-14
Voorjaar t.p.	(30 apr)	(3 mei)	1 mei	4 mei	7 mei	30 apr	30 apr	2 mei
Voorjaar overvl.	(5 mei)	(3 mei)	6 mei	9 mei	6 mei	28 apr	25 apr	26 apr
Najaar t.p.	12 sep	14 sep	11 sep	7 sep	4 sep	7 sep	7 sep	7 sep
Najaar overvl.	(15 sep)	(14 sep)	13 sep	12 sep	12 sep	11 sep	10 sep	7 sep